

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор Державного науково-методичного
центру змісту культурно-мистецької освіти

М. М. Бриль
2021 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

«ДИРИГЕНТУ-ПОЧАТКІВЦЮ»

**збірка педагогічного репертуару
для закладів фахової передвищої мистецької освіти
Галузь знань 02 Культура і мистецтво
Спеціальність 025 Музичне мистецтво**

Київ – 2021

Укладач:

О. Є. Гарбарук

викладач циклової комісії народних інструментів Уманського обласного музичного коледжу ім. П. Д. Демуцького, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Рецензенти:

М. О. Смішко

викладач циклової комісії «Народні інструменти» Київської муніципальної академії музики ім. Р. М. Глієра, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

В. М. Суховерський

директор Чернігівського фахового музичного коледжу ім. Л. М. Ревуцького, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, заслужений діяч мистецтв України

Відповідальна
за випуск

А. Г. Полещук

Рекомендовано

на засіданні циклової комісії народних інструментів Уманського обласного музичного коледжу ім. П. Д. Демуцького (протокол № 6 від 14 січня 2021 р.)

© Гарбарук О. Є., 2021 р.

© Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти, 2021 р.

Передмова

Представлений збірник призначений як навчальний посібник для початкового навчання диригуванню, упорядкований у відповідності до завдань навчальної дисципліни «Основи диригування», може бути адаптований для викладачів і студентів фахових передвищих мистецьких закладів та починаючих молодих керівників різноманітних творчих колективів.

Враховуючи, що мистецтво диригування є одним з більш складних видів музичного виконавства, мета даної роботи - допомога у підборі та поповненні навчального репертуару, раціональне використання якого буде сприяти формуванню умінь і навичок оркестрового диригування.

Методичні рекомендації допоможуть орієнтуватися та економити час в складному процесі початкового навчання диригуванню.

Методичні рекомендації

Виховання майбутнього диригента на всіх етапах навчання в великій мірі залежить не тільки від ступені його обдарованості і старанності, а й від послідовності завдань, які ставляться в розумно підбраному музичному репертуарі. Відбирати музичні твори для диригування слід відповідно до певних навчальних завдань, а не навпаки.

Основою диригентської техніки є музика, тому наскільки більш різноманітної музики опанує диригент, чим більше творів опрацює, тим більшу техніку набуде його диригентський апарат. Гнучкість і виразність диригентських жестів зростає прямо пропорційно кількості і різноманітності творів, які він вивчив при детальному аналізі та впевненому диригуванні напам'ять.

Вивчення метричних схем, оволодіння ними найбільш раціонально починати з чотиридольного метру. Наслідуючи М. Канерштейна та враховуючи власний багаторічний досвід, я пропоную ознайомлення і вивчення метричних схем саме з оволодіння чотиридольного метру. Тому, що цей метр є певною основою для побудови інших схем, хоча і не є найпростішим за своєю структурою. Засвоюючи чотиридольну схему, майбутній диригент знайомиться в її межах з усіма видами диригентського жесту, з усіма його напрямками. Універсальність даної схеми полягає в тому, що закладає основу для вивчення решти схем, а після її засвоєння оволодіння ними значною мірою полегшується.

Вагоме значення в диригуванні має ауфтакт – певний підготовчий жест, який передує кожному початку схеми, долі. *Auftakt* (нім.) – надтакт, зверх такт, попередній змах. Микола Колесса називає цей жест замахом. Застосовується ауфтакт на початку виконання твору, частини чи епізоду, для показу вступу групам інструментів або окремим інструментам в оркестрі, при припиненні звучання в кінці твору тощо. Ауфтакт тісно пов'язаний з темпом, динамікою та характером твору, що виконується. Сильнішому звучанню відповідає більш активний енергійний ауфтакт, слабшому – менш активний. Тривалість його

визначається темпом твору і дорівнює тривалості однієї долі такту або її частини в залежності від її вступу. Виразність ауфтакту зумовлена тим, наскільки ясно диригент відчує характер, настрої твору і зможе надати жестові необхідне емоційне забарвлення, темпову, метро-ритмічну та динамічну визначеність.

Одним з основних питань у техніці диригування є проблема незалежності рук. За словами М. Колесси, симетричність рухів обох рук у диригуванні, залежність однієї руки від другої збіднює, обмежує технічні і виражальні можливості диригентського апарату. За допомогою обох рук диригент має показати не тільки метро-ритмічну пульсацію музичного твору, а й керувати цілим комплексом складних компонентів технічного і виражального характеру. Щоб успішно впоратися з цим завданням, він повинен економно використовувати кожен жест, кожний рух як правої, так і лівої руки, доручаючи кожній з них певні завдання. Основною функцією правої руки є тактування. Тактуючи, диригент забезпечує метро-ритмічний бік виконання. Але можливо використовувати праву руку не тільки для тактування, слід це тактування осмислити, збагачуючи його різними додатковими технічними і виражальними прийомами. Тактуючи правою рукою, одночасно показувати вступ окремих інструментам, керувати диханням, знімати звучність тощо. Крім того, відповідно збільшуючи або зменшуючи амплітуду жестів, впливати на динаміку твору та надавати виконанню певного характеру. Правій руці доручаються й більш складні функції та завдання технічного і художнього порядку, які включають механічний елемент в періодичності її рухів.

Проте виражальні можливості правої руки дещо обмежені основною функцією, тому і виконавські завдання художнього порядку здійснюються в диригуванні лівою рукою, яка відзначається свободою рухів. Лівою рукою завдяки різним положенням і рухам кисті, передпліччя і плеча диригент впливає на динаміку, викликає різні її зміни; здійснює фразування, домагається відповідного колориту і насиченості звучання, впливає на характер. Також ліва рука використовується для функцій технічного характеру, наприклад для показу вступів окремих інструментам, акцентів, синкоп, цезур, фермат.

Рух музики з початку до кінця твору не завжди є в одному темпі: іноді він вимагає відхилень в сторону прискорення чи сповільнення, або використання так званих фермат для припинення звучання. Прискорення та сповільнення диригент показує не припиняючи руху мелодії виконуваного твору на відміну від фермат. *Fermata* – (італ.) зупинка. Початок та закінчення фермат мають бути підготовлені ауфтактом. Розрізняють фермати, подальший рух після яких буває без перерви в звучанні – нездіймані та з паузою після фермати – здійснені.

А. Хачатурян. Андантіно.

Арам Ілліч Хачатурян (1903 – 1978) – радянський композитор вірменського походження, диригент, педагог, музично-суспільний діяч.

Вивчення даного твору може бути рекомендовано на початковому етапі навчання з метою засвоєння чотиридольної схеми. Твір спокійного, мрійливого характеру. Темп - *Andante*, розмір 4/4. Диригентський жест плавний, штрих – *legato*. Використовуються розмірені рухи, рука цільногнучка, крапка м'яко торкається площини. Амплітуда жестів залежить від динаміки. При диригуванні звернути увагу на показ вступу початку звучання твору, періодів та зняття звучання в кінці твору з врахуванням використання відповідних ауфтактів.

М. Жербін. Марш.

Михайло Михайлович Жербін (1911 – 2004) – радянський вчений, доктор технічних наук і композитор, член спілки композиторів СРСР.

Характер твору енергійний, бадьорий, ритм чіткий. Темп – *Allegro sostenuto*, розмір 4/4. Диригентський жест активний, зібраний, основний штрих – *staccato*. Для досягнення відповідного характеру твору використовується перервний рух кисті з різкими крапками-відскоками, плече та передпліччя – нерухомі, кість ритмічна, пружна. У марші спостерігається часта зміна динаміки *p – f*, *f – p*, акценти на 3-долю. При показі звучання на форте повинен бути рішучий, інтенсивний жест, при тихому звучанні рішучість і активність жесту зберігається, проте амплітуда та об'єм його значно менші. Показ акцентів як засобів виразності музичної мови збагатить багаж диригентських навичок.

Н. Торопова. Романс.

Наталія Михайлівна Торопова (1960 року народження) - композитор, викладач фортепіано, концертмейстер Фокінської дитячої школи мистецтв Брянської області (Росія).

Характер твору зворушливий, ніжний. Темп – *Espressivo*, другий період – *agitato*, розмір 4/4. Даний твір надається з метою засвоєння чотиридольної схеми та розвитку техніки лівою рукою. Диригентський жест плавний, штрих – *legato*. При диригуванні Романсу завданнями лівої руки є показ вступу мелодії, зупинка руху на довгих тривалостях, здійснення фразування відповідними, виразними рухами. В кінці твору невелике сповільнення.

Д. Кабалевський. Войовничий танець.

Дмитро Борисович Кабалевський (1904 – 1987) – радянський композитор, диригент, музикознавець, педагог, громадський діяч.

Войовничий танець – один з багаточисельних творів композитора для дітей і підлітків. Твору, як і всій музиці Кабалевського, властиві оптимізм, пафос життєствердження. Характер суворий, грізний. Темп – *Allegro energico*, розмір 4/4. Диригентський жест активний, енергійний, штрих - *non legato*. Показ крапки виглядає як відрив всієї кисті з ліктем, перервна пунктирна лінія жесту, плече та плечовий суглоб звільнені від скутості. Вивчення даного твору сприяє розвитку

незалежності рук, з метою запобігання паралелізмів. На початку твору в першому і третьому тактах показ вступу здійснюється тільки правою рукою відповідним до характеру і динаміки початкової теми жестом. Також слід звернути увагу на почерговий показ вступів лівою та правою руками у п'ятому і сьомому тактах, підхід і показ кульмінації танцю та на показ *subito piano* в 19 такті.

Л. Моцарт. Менует.

Леопольд Моцарт (1719 – 1787) – австрійський скрипаль, композитор, придворний музикант. Батько і вчитель Вольфганга Амадея Моцарта.

Менует (фр. *menuet* – маленький крок), старовинний французький народний танець, походить від повільного хороводного народного танцю провінції Пуату. Менует є яскравим представником епохи бароко. Вивчення даного твору є корисним для засвоєння тридольної схеми та розвитку незалежності рук на початковому етапі навчання.

Характер танцю граційний, вишуканий. Темп – *Moderato*, розмір 3/4. Диригентський жест плавний, штрих – *legato*. З п'ятого такту у творі почергово звучать акцентовані долі в басу на форте і мелодичні фрази у верхньому голосі на *diminuendo*. При роботі над цим епізодом звернути увагу на те, що показ акцентів вимагає більш активного, зібраного жесту, тому в даних тактах змінюємо характер жесту, диригуємо їх тільки правою рукою, використовуючи штрих *non legato*. В наступних тактах – рухи рук спокійні, плавні.

П. І. Чайковський. Солодка мрія.

Петро Ілліч Чайковський (1840 – 1893) – видатний російський композитор, педагог, диригент, музичний критик.

«Солодка мрія» - п'єса з «Дитячого альбому» композитора, який входить до золотого фонду світової музичної літератури для дітей. Цикл присвячений племіннику П. І. Чайковського Володі Давидову. Авторський підзаголовок «24 легкі п'єси для фортепіано».

Характер твору ліричний, співучий, поетичний. Темп - *Moderato*, розмір 3/4. При диригуванні використовується тридольна схема, штрих – *legato*. На початку твору тема звучить у верхньому голосі на піано. Показ вступу здійснюється жєстами відповідно до темпу і характеру звучання. Вміння мобілізувати увагу виконавців перед вступом, дати ясний ауфтакт, який переходить у жест показу вступу буде недостатнім, якщо не буде супроводжуватися поглядом. Цей погляд надає рухам ніби дихання, характеру безпосереднього звернення. З метою досягнення відповідного колориту і потрібної насиченості звучання, фразування в більшій мірі здійснюється за рахунок використання лівої руки.

В середньому розділі (з 17 такту) тема звучить більш насичено в басу – *marcato*. При диригуванні даного епізоду першочергова роль належить правій

руці, вона зібрана від плеча, рухи більш активні з невеликою фіксацією промене-зап'ясткового суглобу.

В останньому такті твору фермата. В даному випадку, одночасно зі звучанням під ферматою йде рух в інших голосах, тому ліва рука тримає фермату, права рука тактує і тільки на останній восьмій робить фермату після якої знімається все звучання рухом обох рук, підготовленим ауфтактом в кінці фермати.

М. І. Глінка. Мазурка.

Михайло Іванович Глінка (1804 – 1852) – відомий російський композитор, засновник російської класичної музики.

Мазурка – польський народний танець, назва якого походить від жителів провінції Мазовія, які називають себе мазурами. В основу мазурки лягли три польські танці: мазур, кувяк і оберек. В епоху романтизму мазурка стає жанром класичної музики.

Представлена мазурка за характером лірична, прониклива, тяжіє до танцю кувяк, виконується в більш повільному темпі – *Lamentabile*. Розмір 3/4. Мелодія починається з затакту на неповну третю долю. В даному випадку показ вступу являє собою певну складність і здійснюється за рахунок однофазного ауфтакту, який набуває особливо гострого значення і вимагає ретельного виконання.

Мазурці властива вибаглива ритмічна і мелодійна структура, акценти на другу і на третю долі. Це спостерігається і в даній мазурці, тому при диригуванні слід звернути увагу на точний показ акцентів.

Г. Ланге. Заблудла дитина.

Густав Ланге (1830 – 1889) – німецький піаніст і композитор. У 1860 роки набув популярності як виконавець салонної клавірної музики. В його спадку близько 500 фантазій, полонезів, маршів, транскрипцій творів В. А. Моцарта, Ф. Мендельсона, А. Рубінштейна та інших.

Характер твору задушевний, схвильований. Темп – *Andantino*, розмір 3/4. Звучання твору починається з повної першої долі у басу, а мелодія з'являється у верхньому голосі на неповну першу долю. Цей малюнок зберігається в наступних третьому та п'ятому тактах. Враховуючи це, показ басу на першу долю здійснюємо правою рукою двофазним ауфтактом, ліва рука показує вступ на неповну першу долю однофазним ауфтактом.

Також твору притаманні темпові відхилення та часті зміни динаміки. Середній розділ звучить більш збуджено – *roco agitato*. Для відображення цих відхилень, з метою досягнення передачі характеру п'єси, її образності, при диригуванні використовувати відповідні замахи, жести і міміку.

М. І. Різоль. Верховино.

Микола Іванович Різоль (1919 – 2007) – видатний український баяніст, педагог, композитор. Його обробки українських народних пісень, танців та мелодій народів світу увійшли до «золотого» фонду народно-інструментального мистецтва.

Твір Верховино - обробка однойменної української народної пісні. В пісні прославляється рідний край, Україна. «Верховино, світку ти наш! Гей, як у тебе тут мило! Як ігри вод, плине тут час, свobodно, шумно, весело.». Характер звучання першого куплету безмежний, піднесений, у другому куплеті характер змінюється на веселий, жвавий. Так і в творі . Темп у першому періоді – *Adagio*, розмір $3/4$. Тема починається з затакту на неповну другу долю, динаміка *piano*, звучить, ніби здалека, прозоро і мелодійно. Диригентський жест плавний, штрих – *legato*. Важливим моментом при диригуванні є точний показ вступу на неповну долю. Наступний період є контрастним до попереднього. Змінюється темп – *Allegretto*, розмір $2/4$. Характер рухливий, танцювальний, в кінці кожного речення *sf* на першу та другу долі. Диригентський жест активний, кисть та пальці роблять короткі різкі удари, кисть пружна. Враховуючи досить швидкий темп і динаміку – *p*, амплітуда жестів невелика, але характер рухів зберігається. Для показу *sf* використовуємо виразний ауфтакт і різкий удар з яскраво виділеною крапкою.

Третій період. Темп – *Adagio*, розмір $4/4$. Звучить початкова лірична тема більш насичено, на форте але викладена у чотиридольному розмірі. В кінці фермата на третю долю, яка знімається. У наступному періоді повторюється музичний матеріал другого періоду, розмір $2/4$. Починається в темпі *Andante* на *p*, поступово динаміка збільшується до *forte*, темп прискорюється до *Allegretto*, останні чотири такти - *Presto*. Здійснюємо прискорення за рахунок ауфтактів, тобто кожний наступний ауфтакт виконується скоріше попереднього.

Враховуючи вище викладене перед диригентом стає ряд завдань: збереження характеру тем; проведення наспівної теми в різних розмірах; вміння швидко переходити від одного розміру до іншого, змінюючи диригентські схеми; показ відповідної динаміки і темпових змін.

М. І. Глінка. Марш Чорномора.

Марш Чорномора з опери «Руслан і Люмила» - інструментальна характеристика володаря чарівного царства злого підступного карлика. Часто виконується як окремий концертний номер, Ф. Ліст зробив транскрипцію маршу для фортепіано і блискуче її виконував. Починається грандіозними фанфарами, які сповіщають про появу Чорномора, несподівано малюнок мелодії змінюється на гротескні, примхливі ходи, ритм пружний, ніби хаотичний. Такий прийом композитора підкреслює одночасно могутність і комічність злого чарівника та надає Маршу іронічно – буффонний ефект.

Темп маршу, розмір С (4/4). Не зважаючи на чотиридольний розмір, диригувати твір доцільніше використовуючи дводольну схему. З метою передачі яскравого образу, від диригента вимагається точний показ характеру елементів теми. Звучання фраз на форте здійснюється активними, насиченими рухами з енергійними ауфтактами, відкресленими крапками, рука зібрана від плеча. Звучання мелодичних ходів на піано – короткими перервними рухами кисті.

В. Смірнов. Прелюд.

Віктор Сергійович Смірнов – радянський диригент, композитор. Тривалий час був художнім керівником та диригентом Оркестру народних інструментів ім. М. Осіпова, та Оркестру Всесоюзного радіо.

Прелюд надається з метою засвоєння п'ятидольної схеми. Основу п'ятидольної схеми становить чотиридольна схема з подвоєнням першої або третьої долі. Подвоєння долей залежить від розташування сильної та відносно сильної долі у такті (групування 2+3 або 3+2).

Характер твору енергійний, стверджуючий, нагадує урочисту ходу. Темп – *Allegro molto sostenuto e marcato*, розмір 5/4 . Диригентський жест вольовий, штрих – *non legato*. В першій частині групування 2+3, подвоюється третя доля. При диригуванні рука зібрана від плеча, рухи рук з розмежуванням кожної долі. В 13 такті зміна тональності, динаміки, невелике сповільнення та перехід на схему з подвоєнням першої долі (3+2). Друга частина - темп *meno mosso*. Тема звучить ніжно, лагідно. Диригентські рухи плавні, з м'яким торканням площини. В кінці частини прискорення, з 30 такту зміна схеми (3+2) та перехід до третьої частини. Музичний матеріал третьої частини повторює матеріал першої частини. При вивченні твору звернути увагу на фермату між першою і другою частинами та виразний показ *rallentando i allargando*.

М. Дремлюга. Народний танець.

Микола Васильович Дремлюга (1917 – 1998) - український композитор, педагог, музично-громадський діяч.

Для вивчення твору надається партитура для неповного складу оркестру народних інструментів з клавіром. Характер танцю веселий, жартівливий, близький до українських народних мелодій. Темп – Грайливо, розмір 2/4. Диригентський жест активний, зібраний, штрих - *staccato*. Характерним для мелодії є використання синкоп, які складають одну з ознак західно-українських народних пісень. Синкопа – зміщення акценту з сильної або відносно сильної долі такту на слабку. Її поява збагачує ритмічну структуру фрази. З метою відображення в жестах синкоп в даному творі слід перші долі виконувати енергійно, з натиском, ніби відмічати початок кожної синкопи, а другі долі виконувати спокійно звичайним рухом. Тема третьої та четвертої цифр в темповому відношенні звучить – Стримано, за характером більш наспівна, але

синкопований ритм зберігається, динаміка піано. Амплітуда диригентського жесту зменшується. В наступних цифрах повертається початковий темп, повторюється музичний матеріал, але в п'ятій і шостій цифрах тему проводить басова група оркестру. Характер рухів диригента відповідає характеру музики. Певну увагу слід звернути на акцентовані акорди в кінці кожного періоду.

Українська народна пісня «Ой ходить сон» в обробці Л. Ревуцького. Левко Миколайович Ревуцький (1889 – 1977) – український композитор, педагог, автор понад 120 обробок українських народних пісень. Найвпливовіший діяч української музичної культури своєї епохи.

«Ой ходить сон» - українська народна пісня, колискова. «Ой ходить сон коло вікон, а дрімота коло плота. Питаєси сон дрімоти: - Де ми будем ночувати? – Там де хатка тепленькая, де дитинка маленькая, там ми будем ночувати.» Визначальним у колисковій є ритмо-мелодійний компонент. Мелодія за характером ніжна, прониклива, з характерними для колискової повтореннями. Темп – Кроком, розмір 6/8. При диригуванні використовується дводольна схема. Диригентський жест плавний, штрих – *legato*. Починається твір тривалим звучанням тоніки (один такт) на *forte*. В даному випадку продовжує звучання фермата, яка не знімається, так звана нездіймана. Показуємо вступ на першу долю, витримуємо фермату, не знімаємо, далі робимо ауфтакт до наступної долі у відповідному темпі і динаміці та показуємо вступ всьому оркестру.

Структура твору така, що звучання основної теми твору проходить у різних інструментів у супроводі фігурацій та підголосків інших груп оркестру. Тому одним з завдань диригента є точний показ вступів як основної теми, так і підголосків на різні долі такту у відповідному характері.

Чеська народна пісня «Зозулька» в обробці В. Лапченка.

Володимир Петрович Лапченко – педагог, диригент, професор, кандидат педагогічних наук УНПУ ім. М. Драгоманова, автор методичних посібників «Курс гри в оркестрі народних інструментів», «Методика початкового навчання гри в оркестрі народних інструментів».

Твір веселого, жвавого характеру. Темп – Грайливо, розмір 2/4, темп середнього розділу – Помірно, розмір 4/4. Починається твір бадьорою темою з акцентами на другу долю і ферматою в кінці першої цифри. Диригентський жест енергійний, штрих - *staccato*. В середньому розділі характер теми змінюється, вона звучить більш лірично, в мінорі та викладена у чотиридольному розмірі. Диригентський жест – плавний, штрих – *legato*. В заключному розділі повторюється початковий музичний матеріал. При диригуванні звернути увагу на точний показ акцентів і фермат. Вивчення даного твору рекомендується з метою розвитку творчої уяви, набуття навичок проведення однієї теми з різним емоційним забарвленням шляхом зміни розміру, динаміки, штрихів.

Андантіно

А.Хачатурян

Tranquillo

Musical score for measures 1-4. The piece is in 4/4 time with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The right hand starts with a whole rest in measure 1, followed by a half note in measure 2, and eighth-note patterns in measures 3 and 4. The left hand plays chords in measures 1 and 2, and eighth-note patterns in measures 3 and 4. Dynamics include *p* and *mf*.

Musical score for measures 5-8. The right hand continues with eighth-note patterns. The left hand plays chords. A *cresc.* marking is present in measure 7.

Musical score for measures 9-12. The right hand continues with eighth-note patterns. The left hand plays chords. A *cresc.* marking is present in measure 10.

Musical score for measures 13-16. The right hand continues with eighth-note patterns. The left hand plays chords. A *rit.* marking is present in measure 15.

17

mf

20

mf

23

mf

26

rit.

p

Марш

Allegro sostenuto

М. Жербін

The musical score is written for piano and bass. It begins with a treble clef, a common time signature (C), and a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked *Allegro sostenuto*. The score is divided into six systems, each with a measure number at the beginning of the first staff:

- System 1: Measures 1-3. Treble clef, dynamic *p*.
- System 2: Measures 4-7. Treble clef, dynamic *f* at the start, *p* later. Bass clef, dynamic *p*.
- System 3: Measures 8-11. Treble clef, dynamic *f* at the start, *mf* later, *p* later. Bass clef, dynamic *p*.
- System 4: Measures 12-16. Treble clef, dynamic *f* at the start, *p* later, *f* later. Bass clef, dynamic *p*.
- System 5: Measures 17-20. Treble clef, dynamic *p* at the start, *f* later. Bass clef, dynamic *p*.
- System 6: Measures 21-24. Treble clef, dynamic *p* at the start, *mf* later. Bass clef, dynamic *p*.

The score concludes with a double bar line at the end of the sixth system.

Романс

Espressivo

Н. Торопова

The first system of the musical score, measures 1-4. The key signature is three flats (B-flat major/C minor), and the time signature is common time (C). The piece is marked 'Espressivo' and begins with a mezzo-piano (*mp*) dynamic. The right hand features a melodic line with slurs and ties, while the left hand provides a harmonic accompaniment with chords and moving lines.

The second system of the musical score, measures 5-8. The dynamics shift to mezzo-forte (*mf*) starting at measure 7. The melodic line in the right hand continues with expressive phrasing, and the left hand accompaniment remains active.

The third system of the musical score, measures 9-12. The tempo and character change to 'Agitato', and the dynamics remain mezzo-forte (*mf*). The right hand has a more rhythmic and driving melodic line, and the left hand accompaniment becomes more active and rhythmic.

The fourth system of the musical score, measures 13-16. The melodic line in the right hand features a prominent slur and a fermata over the final note of the system. The left hand accompaniment continues with a steady, rhythmic pattern.

The fifth system of the musical score, measures 17-20. The melodic line in the right hand concludes with a fermata. The left hand accompaniment ends with a final chord and a fermata.

21

Musical score for measures 21-24. The piece is in a key with three flats (B-flat major or D-flat minor) and a 3/4 time signature. The right hand features a melodic line with eighth-note runs and a dotted quarter note. The left hand provides a rhythmic accompaniment with eighth-note patterns. Dynamics markings include *mf* and *f*.

25

Musical score for measures 25-28. The right hand has a melodic line with a long note in the final measure. The left hand features a rhythmic accompaniment with eighth-note patterns and chords. A *rit.* (ritardando) marking is present in the second measure. The piece concludes with a double bar line.

Войовничий танец

Allegro energio

Д.Кабалевский

The musical score is written for piano in a minor key (three flats) and common time (C). It consists of four systems of two staves each (treble and bass clef).
- **System 1 (Measures 1-3):** The right hand plays a melodic line starting with a forte (*f*) dynamic. The left hand has rests in measures 1 and 3, and a rhythmic accompaniment in measure 2.
- **System 2 (Measures 4-7):** Measure 4 is marked with a piano (*p*) dynamic. The right hand features a melodic line with slurs, and the left hand has a rhythmic accompaniment. Measure 7 is marked with a mezzo-forte (*mp*) dynamic.
- **System 3 (Measures 8-10):** Measure 8 is marked with a piano (*p*) dynamic. The right hand continues the melodic line, and the left hand has a rhythmic accompaniment.
- **System 4 (Measures 11-13):** The right hand continues the melodic line, and the left hand has a rhythmic accompaniment.

14

f

This system contains measures 14, 15, and 16. The music is in a key with three flats (B-flat major or D-flat minor) and a 3/4 time signature. Measure 14 features a melodic line in the right hand with eighth and sixteenth notes, and a bass line with eighth notes. Measure 15 continues the melodic development. Measure 16 shows a dynamic shift to *f* (forte) and includes a fermata over a chord in the right hand.

17

subito p

This system contains measures 17, 18, and 19. Measure 17 continues the melodic line. Measure 18 features a dynamic shift to *subito p* (subito piano). Measure 19 includes a fermata over a chord in the right hand and a melodic line in the left hand.

20

This system contains measures 20, 21, and 22. Measure 20 features a melodic line in the right hand with eighth notes. Measure 21 continues the melodic development. Measure 22 includes a fermata over a chord in the right hand and a melodic line in the left hand.

23

sf *pp*

This system contains measures 23, 24, and 25. Measure 23 features a melodic line in the right hand with eighth notes. Measure 24 includes a dynamic shift to *sf* (sforzando) and a fermata over a chord in the right hand. Measure 25 includes a dynamic shift to *pp* (pianissimo) and a fermata over a chord in the right hand.

Менуэт

Л. Моцарт

Умеренно ♩ = 60

The musical score is presented in five systems, each with a grand staff (treble and bass clefs). The key signature is one flat (F major), and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'Умеренно' (Moderato) with a quarter note equal to 60 beats per minute. The score includes dynamic markings: *mf* (measures 1-5), *f* (measures 6-11), *p* (measures 12-17), *mf* (measures 18-23), and *f* (measures 24-28). The piece concludes with a double bar line at the end of the fifth system.

Солодка мрія

Помірно

П. Чайковський

p *con anima*

5 *poco più f* *p*

10 *cresc.* *f*

15 *mf marcato*

20 *f*

The musical score is written for piano in 3/4 time. It consists of five systems of two staves each. The first system (measures 1-4) begins with a piano (*p*) dynamic and the instruction *con anima*. The second system (measures 5-8) features a dynamic shift from *f* to *p*. The third system (measures 9-12) includes a *cresc.* (crescendo) marking leading to a *f* dynamic. The fourth system (measures 13-16) is marked *mf marcato*. The fifth system (measures 17-20) starts with a *f* dynamic. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic hairpins.

25

mf *f*

30

dim. *p*

35

poco piu f *p*

40

p

45

f *p*

Мазурка

М.Глінка

Lamentabile

p

4

8

12

16

Musical score for measures 16-19. The piece is in a minor key with a key signature of two flats. The melody in the treble clef features eighth and quarter notes with slurs and accents. The bass clef provides a harmonic accompaniment with chords and single notes.

20

Musical score for measures 20-23. The melody continues with eighth and quarter notes, including a sharp sign in measure 21. The bass clef accompaniment remains consistent with the previous system.

24

Musical score for measures 24-27. Measure 24 features a slur over a group of notes. Measure 25 has a whole rest in the treble clef. Measure 26 includes a flat sign in the treble clef. The bass clef accompaniment continues with chords and single notes.

28

Musical score for measures 28-30. Measure 28 has a slur over a group of notes. Measure 29 has a whole rest in the treble clef. Measure 30 features a sixteenth-note triplet in the treble clef. The bass clef accompaniment continues with chords and single notes.

31

Musical score for measures 31-33. Measure 31 has a slur over a group of notes. Measure 32 has a whole rest in the treble clef. Measure 33 features a sixteenth-note triplet in the treble clef and a dynamic marking of *sf* (sforzando) in the bass clef. The piece concludes with a double bar line.

Заблудла дитина

Г.Ланге

Andantino ♩ = 60

Musical score for measures 1-4. The piece is in 3/4 time with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The tempo is Andantino with a quarter note equal to 60 beats per minute. The dynamic marking is *mf*. The score consists of two staves: a treble clef staff with chords and a bass clef staff with a simple bass line.

Musical score for measures 5-8. The dynamic marking changes to *p*. Measure 7 includes the instruction *rall.* (rallentando). The notation continues with chords in the treble and bass lines in the bass.

Musical score for measures 9-12. The tempo marking is *a tempo*. The dynamic marking is *mf*. The notation continues with chords in the treble and bass lines in the bass.

Musical score for measures 13-16. The dynamic marking is *p*. The notation continues with chords in the treble and bass lines in the bass.

Poco agitato

17

p *mf*

21

f *mf*

25

p *p*

29

mf *f* *f*

33

mf

37 *f* *rall.* *p*

41 *a tempo* *mf*

45 *p*

49 *rall.*

Верховино

Обробка В. Лапченко

Adagio

Musical score for the Adagio section, measures 1-4. The piece is in 3/4 time. The right hand features a melodic line with a dynamic marking of *p* (piano) at the start, which increases to *mf* (mezzo-forte) by measure 2. A slur covers measures 1-4, with a triplet of eighth notes in measure 3. The left hand provides a harmonic accompaniment with chords and single notes.

Allegretto

Musical score for the Allegretto section, measures 5-10. The tempo changes to Allegretto. Measures 5-7 are in 3/4 time, and measures 8-10 are in 2/4 time. The right hand has a dynamic marking of *p* (piano). A slur covers measures 5-7, with a triplet of eighth notes in measure 7. The left hand continues with a steady accompaniment.

Musical score for the Allegretto section, measures 11-17. The right hand features a melodic line with a dynamic marking of *sf* (sforzando) in measures 11 and 15. The left hand provides a consistent accompaniment.

Musical score for the Allegretto section, measures 18-24. The right hand features a melodic line with a dynamic marking of *sf* (sforzando) in measures 19 and 23. The left hand provides a consistent accompaniment. The piece concludes in 4/4 time.

25 **Adagio**

mf

3

29

f

32 **Andante**

p

3

37 **Allegretto**

poco a poco cresc. ed acceler.

sf sf f

44 **Presto**

sf sf sf sf

Марш Чорномора

з опери "Руслан і Людмила"

М.Глінка

Темп маршу

ff p

6 ff p

12 p f

17 p ff

23

ff

This system contains measures 23 through 28. The music is written for piano in a key with three sharps (F#, C#, G#). The right hand features a melodic line with eighth and sixteenth notes, while the left hand provides a harmonic accompaniment with chords and moving lines. A dynamic marking of *ff* (fortissimo) is present in the middle of the system.

29

p *ff*

This system contains measures 29 through 33. The right hand begins with a series of chords marked *p* (piano). In measure 33, the right hand has a melodic phrase marked *ff* (fortissimo). The left hand is mostly silent in this system, with only a few notes in the final measure.

34

mf

This system contains measures 34 through 39. The music continues with a melodic line in the right hand and a more active bass line in the left hand. A dynamic marking of *mf* (mezzo-forte) is placed in the middle of the system.

40

pp *8va*

This system contains measures 40 through 44. The right hand has a melodic line with a *8va* (octave) marking above it. The left hand features a steady accompaniment of chords. A dynamic marking of *pp* (pianissimo) is present in the middle of the system.

45

pp *8va*

This system contains measures 45 through 50. It continues the melodic and harmonic material from the previous system. A dynamic marking of *pp* (pianissimo) is present in the middle of the system. The system concludes with a double bar line and repeat signs.

51

8va-

f

This system contains measures 51 through 55. The music is written for piano in a key with one flat (B-flat major or D minor). The right hand features a melodic line with eighth notes and quarter notes, while the left hand provides a harmonic accompaniment with chords and moving bass lines. A dynamic marking of *f* (forte) is present in measure 53. An octave sign (8va-) is positioned above the staff in measure 54.

56

f

This system contains measures 56 through 60. The musical texture continues with the right hand playing a melodic line and the left hand providing harmonic support. A dynamic marking of *f* (forte) is present in measure 57. The system concludes with a double bar line and repeat dots.

61

ff *p*

This system contains measures 61 through 65. The right hand has a more active melodic line with accents. The left hand continues with a steady accompaniment. Dynamic markings include *ff* (fortissimo) in measure 61 and *p* (piano) in measure 64.

66

ff

This system contains measures 66 through 70. The right hand features a series of chords and a melodic line. The left hand has a more active accompaniment. A dynamic marking of *ff* (fortissimo) is present in measure 68.

71

p

This system contains measures 71 through 75. The right hand has a melodic line with some rests. The left hand provides a harmonic accompaniment. A dynamic marking of *p* (piano) is present in measure 73.

76

f *p* *ff*

This system contains measures 76 through 81. It features a grand staff with treble and bass clefs. The music is characterized by a strong dynamic range, starting with a fortissimo (*f*) in measure 76, moving to piano (*p*) in measure 78, and returning to fortissimo (*ff*) in measure 81. The right hand plays a melodic line with many accidentals, while the left hand provides a harmonic accompaniment with chords and single notes.

82

ff

This system contains measures 82 through 86. The music continues with a fortissimo (*ff*) dynamic. The right hand features a complex melodic line with numerous sharps and accidentals, often using slurs and accents. The left hand provides a steady accompaniment with chords and moving lines.

87

p

This system contains measures 87 through 91. The dynamic shifts to piano (*p*). The right hand has a more active, rhythmic melodic line, while the left hand plays a steady accompaniment with chords and moving lines.

92

ff

This system contains measures 92 through 96. The dynamic returns to fortissimo (*ff*). The right hand features a complex melodic line with many accidentals, often using slurs and accents. The left hand provides a steady accompaniment with chords and moving lines.

97

mf

This system contains measures 97 through 101. The dynamic is mezzo-forte (*mf*). The right hand has a more active, rhythmic melodic line, while the left hand plays a steady accompaniment with chords and moving lines.

Прелюд

В.Смирнов

Allegro molto sostenuto e marcato

The musical score is written for piano and consists of five systems of two staves each (treble and bass clef). The key signature is one flat (B-flat major or D minor) and the time signature is 2/4. The piece begins with a forte (*f*) dynamic. The first system (measures 1-4) features a steady eighth-note accompaniment in the bass and a melody in the treble. The second system (measures 5-8) introduces a fortissimo (*ff*) dynamic and includes accents (>) over the treble notes. The third system (measures 9-12) starts with a *f* dynamic, followed by a *poco rall.* (slowing down) and a first ending bracket labeled '1' leading to an *a tempo* section with a *mf* dynamic. The fourth system (measures 13-16) includes a *rall.* (rallentando) marking and a *mp* dynamic. The fifth system (measures 17-20) begins with a *rall.* marking, followed by an *a tempo* section with a *mf* dynamic, and ends with a *p* (piano) dynamic. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic hairpins.

21 *f* *poco rall.* *p* 2 *f* *accel.*

25 *allarg.* *f*

29

33 *ff* *p* *f* *poco rall.*

37 *a tempo* *mf* *f*

1

rit. 2 tempo

Б.1

Б.2

Тмбno

Д-ра1

Д-ра2

Д.а

Д.т

Д.б

Кб.

Ф-но

26

Б.1

Б.2

Tmbno

Д-ра1

Д-ра2

Д.а

Д.т

Д.б

К.б.

Ф-но

4

p

p

p

p

p

p

p

p

42

Б.1

Б.2

Tmbno

Д-ра1

Д-ра2

Д.а

Д.т

Д.б

Кб.

Ф-но

This musical score page covers measures 42 through 48. It features nine staves for different instruments: B.1 (Trumpet 1), B.2 (Trumpet 2), Tmbno (Trombone), Д-ра1 (Drum 1), Д-ра2 (Drum 2), Д.а (Drum 3), Д.т (Drum 4), Д.б (Drum 5), Кб. (Cymbal), and Ф-но (Piano). The music is in a key with one flat (B-flat) and a 4/4 time signature. The piano part (Ф-но) has a treble and bass clef. The drum parts (Д-ра and Кб.) use a standard drum notation with stems and flags. The brass parts (Б.1, Б.2, Tmbno) use a treble clef and include various note values and rests. The score concludes with a double bar line and a fermata-like symbol.

ОЙ ХОДИТЬ СОН

Українська народна пісня

Обробка Л. Ревуцького
Інструментовка А. Потоцького

Кроком ♩ = 120

The musical score is arranged in a multi-staff format. The instruments and their parts are as follows:

- Баян 1** (Bayan 1): Treble clef, G major key signature, 6/8 time signature. Starts with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. Dynamics: *f* (first measure), *pp* (second measure).
- Баян 2** (Bayan 2): Treble clef, G major key signature, 6/8 time signature. Starts with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. Dynamics: *f* (first measure), *pp* (second measure).
- Домра 1** (Domra 1): Treble clef, G major key signature, 6/8 time signature. Starts with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. Dynamics: *pp* (second measure).
- Домра 2** (Domra 2): Treble clef, G major key signature, 6/8 time signature. Starts with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. Dynamics: *pp* (second measure).
- Домра альт** (Domra alto): Treble clef, G major key signature, 6/8 time signature. Starts with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. Dynamics: *pp* (second measure).
- Домра тенор** (Domra tenor): Treble clef, G major key signature, 6/8 time signature. Starts with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. Dynamics: *pp* (second measure).
- Домра бас** (Domra bass): Bass clef, G major key signature, 6/8 time signature. Starts with a half note G2, followed by quarter notes A2, B2, C3, B2, A2, G2. Dynamics: *pp* (second measure).
- Контрабас** (Contrabass): Bass clef, G major key signature, 6/8 time signature. Starts with a half note G2, followed by quarter notes A2, B2, C3, B2, A2, G2. Dynamics: *pp* (second measure).
- Фортепіано** (Piano): Grand staff (treble and bass clefs), G major key signature, 6/8 time signature. Starts with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. Dynamics: *f* (first measure), *pp* (second measure).

1

2

Б.1

p *mf* *pp*

Б.2

p *mf* *mp*

Д-ра1

mf *pp*

Д-ра2

mf

Д.а

mf *mp*

Д.т

mf

Д.б

mf

К.б.

Ф-но

mf *p*

Detailed description: This is a musical score for a piano ensemble, consisting of ten staves. The score is written in a key signature of three sharps (F#, C#, G#) and a 6/8 time signature. The staves are labeled as follows: Б.1 (Bassoon 1), Б.2 (Bassoon 2), Д-ра1 (Trumpet 1), Д-ра2 (Trumpet 2), Д.а (Trumpet 3), Д.т (Trumpet 4), Д.б (Tuba), К.б. (Cymbal), and Ф-но (Piano). The score is divided into two sections by circled numbers 1 and 2. Section 1 (measures 1-4) features a melodic line in the woodwinds and trumpets, with dynamics ranging from *p* to *mf*. Section 2 (measures 5-8) features a more complex texture with piano accompaniment and woodwind entries, with dynamics ranging from *pp* to *p*. The piano part (Ф-но) has a dynamic of *mf* in the first section and *p* in the second. The cymbal (К.б.) has a dynamic of *mf* in the first section and is silent in the second. The tuba (Д.б.) has a dynamic of *mf* in the first section and is silent in the second. The trumpets (Д.а, Д.т, Д.ра1, Д.ра2) have dynamics of *mf* in the first section and *mp* or *pp* in the second. The bassoons (Б.1, Б.2) have dynamics of *p* in the first section and *mf* or *pp* in the second.

Musical score for a piano ensemble, page 3. The score is in G major (one sharp) and 3/4 time. It features nine parts: B.1, B.2, D-ra1, D-ra2, D.a, D.t, D.б, К.б, and Ф-но. The score is marked with a double bar line and repeat sign at the beginning of each system. Dynamics include *mf* and *p*. A circled number '3' is present above the final measure of the B.1 part.

Part Labels: Б.1, Б.2, Д-ра1, Д-ра2, Д.а, Д.т, Д.б, К.б, Ф-но

Dynamic Markings: *mf*, *p*

Performance Indicators: *mf*, *p*

Other Markings: 3

15

Б.1

Б.2

Д-ра1

Д-ра2

Д.а

Д.т

Д.б

Кб.

Ф-но

rit.

mf

Detailed description: This is a page of a musical score, page 4, containing measures 15 through 18. The score is for a percussion ensemble and piano. The percussion parts are labeled Б.1, Б.2, Д-ра1, Д-ра2, Д.а, Д.т, Д.б, and Кб. The piano part is labeled Ф-но. The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 4/4. Measure 15 starts with a rehearsal mark '15'. The piano part begins with a tremolo on the first beat. The percussion parts have various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. A dynamic marking of *mf* (mezzo-forte) is placed above the second measure of the drum parts. A *rit.* (ritardando) marking is placed above the piano part in the third measure. The score ends with a double bar line in the third measure.

Зозулька

Чеська народна пісня

Обробка В.Лапченка

Грайливо

Баян 1

Баян 2

Трикутник

Домра 1

Домра 2

Домра альт

Домра тенор

Бас

Контрабас

Фортепіано

f *mp* 1

3

Б. 1

f

Б.2

f

Трик.

Д-ра 1.

f

Д-ра 2.

f

Д-ра а.

f

Д-ра т.

f

Бас

f

Кб.

f

Ф-но.

f

8va-

4

5 Грайливо

6

19

Б. 1

Б. 2

Трик.

Д-ра 1.

Д-ра 2.

Д-ра а.

Д-ра т.

Бас

Кб.

Ф-но.

f

sva

26

Б. 1

Б. 2

Трик.

Д-ра 1.

Д-ра 2.

Д-ра а.

Д-ра т.

Бас

Кб.

Ф-но.

7

8va

Зміст

1. Передмова, методичні рекомендації.....	3
2. А. Хачатурян «Андантіно».....	11
3. М. Жербін «Марш».....	13
4. Н. Торопова «Романс».....	14
5. Д. Кабалевський «Войовничий танець».....	16
6. Л. Моцарт «Менует».....	18
7. П. Чайковський «Солодка мрія».....	19
8. М. Глінка «Мазурка».....	21
9. Г. Ланге «Заблудла дитина».....	23
10. М. Різоль «Верховино».....	26
11. М. Глінка «Марш Чорномора».....	28
12. В. Смірнов «Прелюд».....	32
13. М. Дремлюга «Народний танець».....	34
14. Л. Ревуцький. Обробка української народної пісні «Ой ходить сон».....	40
15. В. Лапченко. Обробка чеської народної пісні «Зозулька».....	44